

Z KUŞAĞININ SOSYAL MEDYA KULLANIMINDA MAHREMİYET ALIMLAMASININ BOYUTLARI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

A Research On The Dimensions Of Reception In Social Media Use Of The Z-Generation

Öğr. Gör. Dr. Ersin KOZAN

Sinop Üniversitesi, Gerze Meslek Yüksekokulu, Görsel-İşitsel Teknikler ve Medya Yapımcılığı Bölümü, Sinop/TÜRKİYE

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0911-2602>

ÖZET

Yakın zamanda dünyamızda iletişim ve telekomünikasyon teknolojisinin hızla ilerleyişi toplumsal alanda bireylerin sosyal, kültürel ve ahlaki değerlerinde değişim yaratmaktadır. Bu hızlı dönüşümün yeni medya araçlarından olan sosyal medyada kullanımında etkilerini görmek mümkündür. Sosyal medya kullanımı toplumun hemen her kesiminde özellikle dijital teknoloji ile birlikte doğan Z kuşağı bireylerin hayatında önemli yer oluşturmaktadır. Fakat bu durum gençlerin sosyal medya kullanımında mahremiyet olgusuna yüklediği anlamda değişimleri beraberinde getirmiştir. Araştırmada Z kuşağı bireylerin sosyal medya kullanımında mahremiyet olgusuna yaklaşım biçimlerinin günümüzde nasıl şekillenmekte olduğuna ilişkin detaylara ulaşmak için pilot bir araştırmaya gidilmiştir. Bu kapsamda öncelikle konu hakkında literatür taramamız sonucu elde edilen bilgiler ışığında kavramsal çerçeve çalışmada ortaya konularak, alan araştırması türünde nitel araştırma yöntemlerinden odak grup görüşmesi tekniğine başvurulmuştur. 2018 yılının Ocak ayı içerisinde İstanbul Ayyansaray Üniversitesi'nde bir grup öğrenci ile odak grup görüşmesi gerçekleştirilmiştir. Yapılan görüşmelerde öğrencilerin sosyal medya kullanımında mahremiyet alımlamalarına ilişkin ulaşılan veriler çalışmada kategorize edilerek betimsel yöntemle analiz edilmiştir. Araştırma sonucunda Z kuşağı bireylerin sosyal medyayı kullanırken psikolojik olarak kişisel haz, mutluluk, merak vb. öğelerin tatmini için mahremiyet olgusuna yeterli önemi göstermediklerine ulaşılmıştır. Ayrıca kişisel bilgilerin ve özel hayatlarının gizliğine dair risklere karşı geliştirmiş oldukları önlemlerin sınırlı ve yetersiz olduğu sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Medya, Z Kuşağı, Mahremiyet

ABSTRACT

Recently, the rapid advancement of communication and telecommunication technology in our world has created a change in the social, cultural and moral values of individuals in the social field. It is possible to see the effects of this rapid transformation in the use of social media, which is one of the new media tools. The use of social media constitutes an important place in the lives of the generation Z individuals born with digital technology in almost every part of the society. However, this situation has brought about changes in the sense that young people attribute to the phenomenon of privacy in the use of social media. In the study, a pilot study was conducted to find out the details of how generation Z individuals approach the concept of privacy in social media use today. In this context, first of all, in the light of the information obtained as a result of our literature review on the subject, the conceptual framework was presented in the study, and focus group interview technique, one of the qualitative research methods in the field research type, was used. A focus group meeting was held with a group of students in Istanbul Ayyansaray University in January 2018. The data obtained from the interviews regarding the privacy perception of the students in the use of social media were categorized in the study and analyzed with a descriptive method. As a result of the research, when using social media, the individuals of Generation Z psychologically feel personal pleasure, happiness, curiosity, etc. It was found that they did not show enough importance to the privacy phenomenon for the satisfaction of the items. In addition, it has been concluded that the measures they have developed against the risks of the confidentiality of personal information and private lives are limited and inadequate.

Key Words: Social Media, Z Generation, Privacy

1. GİRİŞ

İnsanların internet teknolojisine adapte olmaya çalışma süreçleri, kendi iç dünyalarında özgül ağırlık taşıyan belli sosyal, kültürel ve ahlaki değerlerinde değişime uğraması sonucunu doğurmuştur. Kişinin kendi özel alanı ile dışarıda kamusal alanda kendisini belirgin kılan kimlik temsillerinde kuşaktan kuşağa değişiklik gösteren bir çizgi kendini ele vermektedir. Teknoloji ile paralel gelişen bu dönüşüm, iki büyük internet teknolojisi aşamasından geçerek sosyal medya araçlarının günümüzde aktif kullanımında belirgin hale gelmiştir. İnternet'in Web 1. olarak nitelendirildiği erken dönemlerde özellikle ilk kurulan web siteleri kendi kullanıcılarıyla herhangi bir etkileşimi barındırmıyordu. Web 1.0 döneminin bu internet siteleri, geleneksel kitle iletişim araçlarının tek taraflı iletişim modülüne uygun soğuk iletişim kalıplarındaydı. Fakat günümüze gelindiğinde bu internet siteleri içerdikleri bu eski özelliklerine artı olarak, insanların birbirleriyle ve kurumlarla iş birliği yapabilmesini, bilgi paylaşabilmesini, çevrim içi yeni hizmet ve ürünler oluşturabilmesine imkân tanımaktadır (Laudon & Laudon, 2011: 272). İnternet alanında Web 2.0 olarak adlandırılan bu ikinci kuşak günümüz internet paylaşım ağlarının hayatımıza girmesiyle iletişim şekillerimiz, kültürel değerlerimiz ve kimliklerimiz bir bir değişmeye maruz kalmıştır. Sosyal hayatta bireylerin bu internet paylaşım ağları olan sosyal medya ağlarını yoğun olarak kullanması, toplumun mahremiyet kavramına yüklediği anlamı değiştirerek; kullanıcının siteleri kullanımında karşılaşılabileceği herhangi bir olumsuz durumda göstereceği tepkileri de sınırlamıştır. Görme, gösterme ve gözetlenmeye dayalı bu yeni iletişim biçimi sunan sosyal medya araçları özellikle Z kuşağını etkisi altına almıştır.

Gençlik döneminden yetişkin bireyler olma aşamasına evrilen günümüz Z kuşağının ortak özelliklerin şekillenmesinde, sosyal medya sitelerin hayatlarının her alanına hızla hâkim oluşu ve beraberinde bu sitelerin yemek yemek, su içmek, barınmak gibi kendilerinin temel bir ihtiyacı haline gelmesi önem taşımaktadır. Kendinden önceki Baby Boomer, X ve Y nesillere nazaran içinde yaşadıkları toplumsal yapının sosyo-ekonomik gelişmişliğinden daha yüksek seviyede dünyaya gelmeleri, bu kuşak bireylerin hem özel yaşamlarında hem de kamusal yaşamlarında belli kuralların varlığının kendi özgür yaşam iradelerini sınırlandırdığını düşünmektedir. Bu sınırlandırmalardan onlar için bir kaçış düşüncesi ve eyleminin bir sonucu olarak serbest bölge oluşturma istek ve arzusuna sosyal medya ağları acil çözümler sunmaktadır. Bu bulanık, sınırları tam olarak kullanıcılar tarafından kestirilemeyen sosyal medya ağlarının günümüzde sıklıkla vurgulanan yapısı, mahremiyet kavramına fazlaca özen göstermeyen bu kuşak gençler için bir sorun oluşturmaktadır. Mahremiyet kavramı, bireylerin yalnız kalma isteklerine istinaden çevresindeki kişilerin ve devletin de dâhil olmak üzere toplumsal örgütlenmelerin bireyin kendi özel hayatının üzerinde bir gözetleme durumu ve müdahalesinin olmamasını talep etme hakkını ifade etmektedir (Laudon & Laudon, 2011: 131). Bir kişinin kimlik bilgilerini içeren verilerinin üçüncü şahıslarca paylaşılmasını bir kurumdan talep etme durumu mahremiyet kavramına örnek teşkil etmektedir. Sosyal medya ağlarında bu kuşak bireylerin gönüllü rızası ile özel hayatlarına, kimliklerine dair bilgileri ağ yöneticileri ve diğer kullanıcılarla paylaşması, mahremiyet alımlaması üzerine araştırmamızın yapılma ihtiyacını doğurmuştur.

Sosyal medya kullanıcısı Z kuşağını oluşturan gençlerin sosyal medya ağlarını kullanırken kendi mahremiyet alımlamalarının günümüzde nasıl bir özellikleri barındırmakta olduğu sorunu, araştırmamız için açıklanması düşünülen bir sorun olarak belirlenmiştir. Yerli ve yabancı bilimsel alan yazı ile ilgili taramamızda araştırmamızın problemine istinaden benzer çalışmalarda genel olarak gençler ve ergenler üzerine sınırlandırılmış, direkt olarak sosyal medya kullanımında Z kuşağının mahremiyet alımlaması üzerine bir çalışmanın gerçekleştirilmemiş olması araştırmamızın çıkış noktasını oluşturmaktadır. Araştırmamızın problematiğine yakın literatürdeki çalışmalardan Marwick ve Boyd'ın (2014) ergenlerin sosyal medya kullanımında mahremiyet olgusuna bakış açısını irdelediği araştırmasında daha çok Facebook vb. sosyal medya hesaplarında gizlilik ayarlarını bu ergenlerin nasıl aktif olarak kullanmakta olduklarına dair sonuçlarla sınırlı bırakılmıştır.

Balleys ve Coll'ın (2016) yaptığı bir diğer ilgili araştırmada ise yine ergenlerin mahremiyet olgusuna bu hesapların gizlilik ayarları ile olan ilişki biçimleri üzerine odaklanılmış ve bu ergenlerin gizli profil görünümü hesaplarında yetişkinlere kendilerinin ergenlikten çıktıklarını ve reşit olduklarını kanıtlayıcı kaygısıyla iç dünyalarını akranlarıyla paylaşma gereği duyduğu üzerinde durulmuştur. Çaycı ve Karagülle'nin (2014) X kuşağından Z kuşağına değişen mahremiyet algısı üzerine yaptığı araştırmada ise Z kuşağının kendi kimliğine dair özel bilgileri sosyal medya ağlarında paylaşmadığı ve sahte kimliklerle bu ağlarda var olmayı tercih ettikleri bulgularıyla diğer kuşaklarla olan mahremiyet algılaması arasındaki farklılıklara değinilmiştir.

Daha önce yapılan araştırmalardan çıkan sonuçlar genel olarak sosyal medya hesaplarındaki gizlilik ayarlarının farkındalığı ile sınırlı kalan Z kuşağı gençlerin mahremiyet algılamasına dair detaylar, yapılan araştırmamız kapsamında ile sorunun farklı açılardan değerlendirilmesini mümkün kılan nitel bir çalışma olması bakımından önemli olduğu düşünülebilir. Nitel araştırma yöntemlerinde kullanılan odak grup görüşmesi tekniği ile katılımcılarla yapılan görüşmelerde amaçlanan temel husus, sosyal medya ağlarının kullanımında Z kuşağı gençlerinin mahremiyet alımlamasının ne gibi özellikleri taşımakta olduğunun tespitine dönüktür. Sosyal medya kullanımında Z kuşağı kullanıcıların kimliklerin gizliliğine dair almış oldukları önlemlerin çeşitlerine ilişkin bulgulara da ulaşmak araştırmamızda hedeflenmektedir.

Araştırmamızın önemi bu konuda Z kuşağı sosyal medya kullanıcıların mahremiyet alımlamasının sadece bu hesapların gizlilik ayarlarına dair geliştirmiş oldukları farkındalık üzerinden açıklanamayacağı tespitinden yola çıkılarak kullanıcıların bu sosyal medya ağlarında başkalarının özel hayatlarını takip etme nedenleri ve kendi özel hayatlarını diğer kişilerle paylaşma davranışlarının altında yatan nedenlerin boyutlarına ilişkin sonuçlar ortaya koyması bakımından farklılık taşımaktadır.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Z Kuşağı ve Özellikleri

Toplumları oluşturan bireylerin her birinin geçmişten günümüze yaşamakta olan siyasal, sosyoekonomik, kültürel ve teknolojik gelişmeler karşısında ortak bir hafızaya sahip olduklarını belirtmek güçtür. Toplumlar tarihin farklı dönemlerinde dünyaya gelen bireylerden oluşmakta olup yaşadıkları zaman dilimi içerisinde siyasal, sosyoekonomik, kültürel ve teknolojik gelişmelerin etkilerine açık bir şekilde konumlanmaktadır. Yakın dönemde bilişim ve internet teknolojileri ile dijital kuşatma altına giren küresel dünyada, kendinden önceki kuşaklara karşın daha fazla teknolojik gelişmelerden etkilenen "Z kuşağı" adında yeni bir nesil oluşmuştur. Bu kuşak üretmiş oldukları kültürel pratiklerle yaşadıkları toplumsal hayatın içerisinde farklılık uyandırarak kendisini hissettirmektedir. Ancak Z kuşağının özellikleri tanımlanırken kendinden önceki kuşaklar gibi belli bir tarih aralığına onları hapsetmenin ve kesin sınırlarla kişilik özelliklerini belirtmenin günümüzde pek mümkün olmadığı bilinmektedir. Bu hususta Z kuşağı ile ilgili yapılan bilimsel çalışmalar, bilim insanların farklı görüşlere sahip olduğunu göstermektedir.

Z kuşağı için ilk küresel kuşak nitelemesini uygun bulan görüşlerde, yer kürenin her yerine benzer hizmetlerin günümüzde taşınmakta olduğunu ve bireylerin bu hizmetlere benzer şekilde ulaşarak sahip olduğu gerçeğinin altı çizilerek bu kültürel iklimin bir sonucu olarak Z kuşağının oluştuğunu belirtmektedirler. Bu küresel boyutta yaşamakta olan kültürel iklim koşulları, bireylerin davranışları ve alışkanlıkları üzerinde tabii etkilerin meydana gelmesini doğurmuştur (Havas People, 2014: 12).

Dijital yerliler tanımlaması ile ilişkilenen Z kuşağı bireylerin "İnternet Kuşağı" (Gen I) olarak da ifade bulunduğu görülmektedir. Z kuşağı için belirli bir zaman dilimi olarak 2000 ve 2020 arasında doğan bireyleri kapsadığına dair ifadeler mevcuttur (Lainer, 2017: 289). Son kuşak olarak da kabul görülen "Z Kuşağı"nın her ne kadar çok yeni olması ve haklarında tam olarak ortak bir kanaatin mevcut olduğu görünmese de en çok üzerinde müşterek olarak kabul edilen görüş, 1990'lı yılların başları ile 2000'li yılların başları arasındaki bir zaman dilimine tekabül eden doğumları kapsadığı şeklindedir (Pozzulo vd., 2013: 63).

Z kuşağı teknolojinin içinde doğan bir genç kuşak olarak teknoloji alanında yaşamakta olan tüm gelişmelere daha kısa sürede adapte olabilmektedir. Gençler, bilgisayar ve internet teknolojisiyle diğer kuşaklara göre daha sıkı ve bağımlı bir ilişki durumundadır. Çünkü yetişkin kesim bu teknolojilerle daha geç tanışma imkânı elde edebilmiştir. Gençler sosyal paylaşım ağlarında kendilerini ve fikirlerini özgürce ifade edebildiklerini düşünmektedir. Sosyal paylaşım ağlarının farklılıkları barındırması ve karmaşık yapısı bu gençler tarafından cazip görülmektedir. Sosyal paylaşım ağları gençler için rahatlatıcı bir mecra olarak algılanmaktadır. Karşılıklı sohbet etme ve oyun oynama gibi özellikler birçok genci psikolojik çöküntüden uzaklaştırabilmektedir. Diğer bir deyişle sosyal paylaşım ağları gençlerin duygusal anlamda boşalmalarını ve rahatlamalarını sağlamaktadır. Sosyal paylaşım ağlarının özelliklerin herkes tarafından eşitlik anlayışı ile kullanıcıya sunulması ve herkesin aynı bu şartlardan yararlanabilmesi de bu gençlerin sosyal medyayı kullanmaya iten nedenlerdir (Kırık, 2013: 270).

Z kuşağı, dijital devrimin başından beri yaşanan Irak / Afganistan Savaşı, Asya'da meydana gelen tsunami felaketi, Wikileaks olayı, Arap Baharı, Gezi Parkı gibi toplumsal olaylarda sosyal ağlar aracılığı ile örgütlenen ve çok sayıda ağlar oluşturan toplumsal hareketlere tanık olmuşlardır. Z kuşağının temsilcileri Facebook, Youtube ve Twitter gibi sosyal ağlar aracılığı artık birbirleriyle iletişimlerini kurar hale

gelmişlerdir. Böylelikle Z kuşağı için sosyal ağlar, akıllı telefonlar gibi devamlı tüketilen bir teknolojik araç haline gelmiştir (Çaycı ve Karagülle, 2014: 192).

Z kuşağının genel özellikleri hususunda kısaca özetlemek gerekirse: Zihinsel ve psikolojik açıdan hızlı bir gelişim içinde oldukları görülmektedir. Ekip çalışması için çok uygun bir katılımcı değillerdir. Eğitim ve sosyal statüye önem verirler. Öz güvenleri oldukça yüksektir. Özgürlüğü savunurlar. Sosyal medya araçları ile iletişim kurmaya tercih ederler. Ailelerinin korumacı bir yapısı genelde vardır. Analitik düşünme becerileri dikkat çekici düzeydedir. Bilgiye aç bir yapıya sahiptir. Bunda teknoloji çağında büyüyor olmaları büyük avantajdır. İçe dönük kapalı bir dünyaları vardır, çok kolay kolay arkadaşlıklar kuramazlar. Teknoloji ve lüks onlar için birer ihtiyaç olarak algılanmaktadır. Doğdukları dünya için, bunu özel bir istek olarak hissetmezler. Ne istediklerini net olarak çok iyi bilmektedirler. Hayatta her şeyin istendiğinde gerçekleştirilebileceğine inanmaktadırlar (www.milliyet.com.tr, 02 Aralık 2020).

2.2. Mahremiyet Kavramı ve Sosyal Medya İlişkisi

Mahremiyet kavramı psikolojik, sosyolojik, hukuki, felsefi ve antropolojik boyutlara sahip çok yönlü bir kavramdır. Bütün bu disiplinlerde mahremiyet fikri bireylerin toplumla ya da diğer bireylerle olan ilişkisi için kullanılan bir kavramdır. Mahremiyet kavramı bu açıdan değerlendirildiğinde bireye özel alanların hepsi için kullanılabilir (Çatak, 2015: 94).

Mahremiyet kavramı İngilizcede "privacy" kavramıyla ifade edilmektedir. Privacy kavramı sakıncı, özellik, gizlilik, mahremlik, kişisel dokunulmazlık, inziva, diğerlerinden ayrı olma, kabuğuna çekilmiş olma anlamlarında Türkçeye tercüme edilmektedir (Özbalkan, 1999: 2391). Türkçe ve Osmanlıca sözlüklerde ise hukuki terim olarak yer alan mahremiyet: mahrem olma, gizli olma, gizlilik, bir kimsenin gizli özelliği, gizli hususiyetler, sırlar; başkalarından saklanan, başkaları tarafından görülmesi, bilinmesi ve duyulması istenmeyen şeyler; gizli, herkese açık olmayan ve söylenmeyen şey, sır; herkesçe bilinmemesi gereken olarak tanımlanmaktadır (Turan, 2015: 15).

Mahremiyet kavramının özel hayatın gizliliği ve kişilik hakları olarak bireylerin yaşamında hukuki olarak bazı güvenceler altına alınmıştır. UNESCO Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 10 Aralık 1948 tarihli "İnsan Hakları Evrensel Beyanname" ile özel hayatın gizliliği ile bilgiler şu şekildedir (İnsan Hakları Evrensel Beyanname, md.12): "Kimsenin özel yaşamı, ailesi, konutu ya da haberleşmesine keyfi olarak karışamaz, şeref ve adına saldırılamaz. Herkesin, bu gibi karışma ve saldırılara karşı yasa tarafından korunma hakkı vardır". 1950 yılında Avrupa Konseyi tarafından imzalanıp 1953'de yürürlüğe giren "Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi"nde ilgili hükümler ise şu şekildedir (Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, md.8): "Herkes, özel ve aile hayatına, konutuna ve haberleşmesine saygı gösterilmesini isteme hakkına sahiptir" denilmiştir. 1982 yılında kabul edilen ve yürürlüğe giren Türkiye Cumhuriyet Anayasası'nın ilgili maddelerinde ise şu şekilde belirtilmektedir (Türkiye Cumhuriyet Anayasası, md.17): "Herkes, yaşama, maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahiptir". Ayrıca yine anayasada diğer bir hükümde de özel hayatın gizliliği ve korunması ile hükümler şu şekilde belirtilmektedir (Türkiye Cumhuriyet Anayasası, md.20): "Herkes, özel hayatına ve aile hayatına saygı gösterilmesini isteme hakkına sahiptir. Özel hayatın ve aile hayatının gizliliğine dokunulamaz. Herkes, kendisiyle ilgili kişisel verilerin korunmasını isteme hakkına sahiptir. Bu hak; kişinin kendisiyle ilgili kişisel veriler hakkında bilgilendirilme, bu verilere erişme, bunların düzeltilmesini veya silinmesini talep etme ve amaçları doğrultusunda kullanılıp kullanılmadığını öğrenmeyi de kapsar. Kişisel veriler, ancak kanunda öngörülen hallerde veya kişinin açık rızasıyla işlenebilir". Türk Medeni Kanunu ve Türk Ceza Kanunu başta olmak üzere, birçok yasal düzenlemede de kişilik haklarını korumaya yönelik hükümlere yer verilmiştir.

Mahremiyet olgusunu kavramsallaştırırken sınırlarını genel bir başlıkla belirleyebilmek her toplum için geçerli olmayacaktır. Mahremiyet farklı kültürden toplumların birbirleri arasında farklılıklar gösterebileceği gibi aynı toplum içerisinde de farklı zaman dilimlerinde değişikliklere şahit olunmaktadır. Birçok insan için mahremiyet aynı anlamı içermemesi ve özel hayata dair sınırların içerisinde kalması gerek hususların kişiden kişiye zamandan zamana ve kültürden kültüre değişiklik göstermesi; kavramın anlamlandırılması ve sınırların belirgin kılınmasını zorlaştırmaktadır (Göle, 2001: 128).

16. ve 17. yüzyılda aydınlanma felsefesi ve modern bilinç anlayışının ortaya çıkışıyla mahremiyet kavramı değişime uğrayarak sosyokültürel, ekonomik ve politik alandaki gelişmelerle birey, bireycilik ve bireysellik gerçeğini ön plana çıkartan bir olgu olarak tasavvur edilmiştir (Yılmaz, 2012: 249). Bir başka açıdan bakıldığında mahremiyet; Avrupa'nın endüstrileşme sürecinde kendini gösteren kamusal alan ile özel alan

farklılığın bir sonucu olarak değişime uğramıştır. 19. yüzyılda özel hayat ile kamu hayatı arasındaki dengenin bozulmasıyla özel hayat daha üstün, sahici ve zengin bir alan olarak kamu hayatından yüksek değerlendirilmeye başlanmıştır. Günümüzde kamu hayatı denilen kavramın içeriğini genellikle bireylerin kalabalıklar içerisinde tanık olunan bir göstermelik sorumlulukları yerine getirdiği alan olarak ayırmaya başlamıştır. Alman sosyolog Jürgen Habermas, mahrem olan özel alanı, "kamusal topluluk olarak bir araya gelmiş olan özel şahısların kendi aralarındaki ilişkilerin genel meselelerini düzenledikleri özel bölümü" olarak ifade etmektedir (Habermas, 2002: 257).

Amerikalı siyaset bilimci Hannah Arendt ise özel alanı mülkiyetle ilişkili bir kavram olarak açıklamaya gitmiştir. Arendt, insanın tamamen özel yaşamla sınırlı kalan bir varlık olarak ele alınamayacağını bunda insanın toplumsal bir varlık olması yatmaktadır. Diğer insanlar tarafından görülmenin ve duyulmanın getirdiği gerçeklik dünyasında başka insanlarla ortak bir şeyler yapmanın sağladığı nesnel bir ilişki, kişinin yaşamının daha kalıcı değerler başarma olanağını bu özel alan dışında var kılabilmektedir (Arendt, 2012: 104).

Fransız Psikanalist Serge Tisseron, günümüzde içinde yaşadığımız dünyanın kişilerin kendi mahremiyetlerinin teşhiri, dışavurumuna dayalı bir kültürü ortaya çıkarttığını ve kişinin kendi olma isteğinin yaygınlaşan bir ortak toplumsal davranış haline geldiğini belirtmektedir. ABD’de 1950’lerde ortaya çıkan ve Avrupa’da 1980’lerden itibaren yaygınlaşan bu "Ben Kültü", tamamen bireyin üstünlüğü ilkesine dayanır ve bu da kişinin kendisine ilişkin her zaman idealize edilmiş ve erişilmez bir görünüm kazanmasını sağlamıştır (Tisseron, 2001: 145-147).

Günümüzde dünyanın girdiği küreselleşme süreciyle birlikte iletişim teknolojilerinin gelişimi, kamusal ve özel alanları homojen hale getirmiştir. Bu nedendir ki iki alan arasında bir ayırım yapabilmek toplumsal hayatta günden güne bireylerin kendi yaşamını anlamlandırabilmesini güçleştirmektedir.

İnternetin başlangıcı ve sonrasında iletişim teknolojilerinde meydana gelen gelişmeler, insanların hayatlarında köklü değişimleri beraberinde getirmiştir. McLuhan’ın işaret ettiği gibi: "Bizler iletişim araçlarını geliştirdikçe, onlar da bizleri ve yaşantımızı şekillendirmektedir" (McLuhan, 2001: 4). İletişim araçlarının bu bağlamda değişimi toplumun mevcut yapısını ve kavramlara yükledikleri anlamlar da yenilenmektedir. Özellikle sosyal paylaşım ağlarının mobil iletişim araçlarının teknolojik olarak hızlı bir ilerleme kat etmesiyle artık bireyler arasında iletişim kurmanın ve sosyalleşmenin pratikleri bu iletişim araçlarının sınırları dâhilinde yaşanan kültürel bir eyleme dönüşmüş durumdadır.

İnsanların kendilerini bir anlamda çıplak olarak hissettikleri, kimliklerini diğer kişiler tarafından gizleyerek bilinmez kıldıklarını düşündüğü internet ortamında kendi bilinçlerinin kontrol sınırlarının dışına çıkıp düşüncelerini rahatlıkla paylaşabilmektedir. Sanal âlem hatta birçok kişi için, rahatlıkla yalan söylenilebilen, rol yapılabilen, toplum tarafından uygun bulunmayan tüm duygu ve düşüncelerin dışa vurulabileceği bir alan olarak görülmektedir. Sanal âlemde insanlar, bastırılmış duygularını, düşüncelerini, hayallerindeki ideal benliğini, daha da ötesi başkaları tarafından yanlış kabul edilebilecek eğilimlerini paylaşarak ego doyumunu yaşamaktadır (Tarhan, 2009: 542-543).

Mahremiyet üzerine yapılan araştırmalar dikkatli bir şekilde incelendiğinde de mahremiyetin cinsellik olgusu ile yakından bir ilişkisi olduğu görülebilmektedir. İnternet ortamının sağladığı rahatlık, bireylerin sanal âlemde farklı farklı kişiliklerle yer almalarına, toplum içerisinde uygun görülmecek tutum ve davranışları gösterebilmelerine imkân tanımaktadır. Bu durumun temel sebeplerine bakıldığında ise kişilik kavramının genel yapısı içerisinde aranması zaruriyet arz etmektedir. Sigmund Freud’un ileri sürdüğü yapısal modele göre en alt kişilik katmanı olan ve yüzleşmek istemediği bastırılmış duygularını, cinsellik ve saldırganlık gibi temel dürtülerini içeren id’in etkilerinin, internet ortamının rahatlığı, kimliklerin açık olarak bilinmemesi ve toplumsal baskının bulunmaması nedeniyle rahatlıkla varlığını hissettirdiği söylenebilir (Turan, 2015: 31).

Sosyal medya özelinde genel olarak bilinen sanal âlem esasında Türk psikiyatrist Kemal Sayar’ın işaret ettiği kişilerin ekran kimlikleriyle kendi benlikleri ile oynamasına ve 'kendi olmadan bir kendilik hissine sahip olmasına' imkân kılmaktadır. Sanal âlem bu yönüyle bir geçiş mekânı gibidir. İçsel bir alana gerçek manada tekabül etmez; ama dış gerçeklikle iç dünyamız arasında bir berzah âleminde hayat bulur. Bu durumla birlikte internet ortamı mahremiyet ve yakınlık kavramının tanımlarını alt üst etmektedir. Örneğin, size mesaj gönderen kişi odada yalnızdır; ancak bu yalnız olması onun hattın (internet ağı içerisinde yer alan ortam) diğer ucunda bir başka kişi ve mesajın uğradığı daha birçok durak diye tanımlanan kullanıcılar

yer alır. Silinmiş mesajlar diye kullanıcıların algısındaki durum hiçbir zaman gerçekleşmiyor olup bir iz olarak kalarak bu sanal ağın mahremiyet olgusunu ortadan kaldırışına şahitlik etmektedir (Sayar, 2013: 87).

Bireylerin birçok ihtiyacını karşılayan bir ortam haline dönüşen sosyal paylaşım siteleri, insanların birbirleri arasında gerçekleşen yüz yüze sıcak iletişimin yarattığı etkinin aynısını sanal ortamda meydana getirip kullanıcılara kendilerini yeniden tanımladıkları ve çeşitli toplumsal ilişkilere dahil oldukları bir sosyalleşme süreci sağlamaktadır. Özellikle evrensel ahlaki değerlerin yok olmasına zemin hazırladığı, temel güvenlik problemlerine yol açtığı ve bireylerin birbirleri arasındaki ilişkileri olumsuz yönde etkilediği gibi önemli iddialara sahne olmaktadır. Bireylerin kendi hayatlarına dair tüm detayları dünya ile paylaşımlarını sağlayan Twitter, Facebook gibi sosyal medya ağları; mahremiyet ve gizliliği ortadan kaldırdığı, bireylerin utanma duygusunu yitirdiği ve bireylerin kıskançlık duygusunu derinleştirdiği de önemli iddialar arasındadır (www.salom.com.tr, 02 Aralık 2020).

İletişim teknolojileri aracılığı ile her türlü formattaki (video, ses, resim) enformasyonun belli bir zamana ve mekâna bağlı kalmadan iletilebilmesi; bu enformasyonun sosyal paylaşım ağları arasında sürekli dolaşım arz etmesi mahremiyet algısını farklılaştırmaktadır. Geleneksel dönemde mahrem olarak kabul edilen resimler, videolar bugün bu ağlar vasıtasıyla tüm dünya ile paylaşılırken; bireylerin karşılıklı konuşmaları, ilişkileri, arkadaşlıkları bu ağlarda açık görünür bir şekilde gerçekleştirilebilmektedir. Bu noktada fütursuzca paylaşım ve teşhir kültürünü ortaya çıkarırken; bireyler bu sanal ortamlarda kendi kimliklerini baştan tanımlama çabası içerisine girmektedir. Bireyler dini inançlarından tutun hangi siyasi partiye oy vermiş olduklarına; kimler ile arkadaşlık kurduğundan, mekân güncellemesi yaparak nerede oldukları bilgisine kadar her türlü kendi özel yaşamına dair kişisel enformasyonu bu ağlar aracılığı ile görünür kılmaktadır. Nitekim bu şekilde sosyal ağlar üzerinde inşa edilen sanal kimlikler şeffaf hale gelirken; bireylerin mahremiyet algıları da teknoloji odaklı olarak yeni bir biçime dönüşmektedir (Çaycı ve Karagülle, 2014: 191).

İnsanların mahremiyete ilişkin tutumlarının sosyal ağlarda yer yer farklılıklar gösterebilmektedir. Bireylerin bir kısmında bu sosyal medya hesapları, video paylaşım ağları ya da anlık mesajlaşma uygulamalarında kendi özel hayatlarını diğer kullanıcıların gözleri önüne rahatlıkla sunma eğilimi gösterebilirken, tam tersi bir şekilde bir kısım insanlarda ise kendileriyle ilgili tutum ve davranışlarını diğer insanlarla paylaşmak konusunda isteksiz olabildikleri gerçeği yadsınamaz bir hakikati ortaya çıkarmaktadır (Chignell, Gwizdka & Quan-Haase, 2003: 16-19).

3. ARAŞTIRMA AMAÇ VE YÖNTEMİ

Alan araştırması türünde yapılan bu araştırmanın ana amacını Z kuşağı olarak belirtilen gençlerin internette yer alan sosyal paylaşım ağları üzerinden kurmuş olduğu iletişim biçiminde mahremiyet alımlamalarının olumlu ve olumsuz özellikleri ile nasıl bir farklılığa sahip olduğu sorusuna cevap bulmaktır. Bu alan araştırmasına istinaden aşağıda sıralanan belirli amaç soru cümleleri geliştirilmiştir:

1. Z kuşağı kullanıcıların sosyal paylaşım ağlarını kullanırken takip ettiği kişilerin özel hayatları hakkında bilgi sahibi olmasının kullanıcıların mahremiyet algısında nasıl bir anlama gelmektedir?
2. Z kuşağı kullanıcıların sosyal paylaşım ağlarında kendisi, ailesi veya bir yakını ile ilgili paylaşımlarda bulunmaya iten nedenler nelerdir?
3. Z kuşağı kullanıcıların sosyal paylaşım ağlarında kendi kimlikleri ile ilgili özel bilgileri paylaşıyor olmasının onlarda herhangi bir güvenlik riski algısı oluşturmakta mıdır? Eğer güvenlik riski algısı oluşturduğunu düşünüyorlarsa ne gibi önlemler almaktadırlar?

Sosyal medya kullanımında Z kuşağı kullanıcıların mahremiyet alımlamasını ölçmeye yönelik araştırmamız alan araştırmasına uygun şekilde nitel araştırma deseni olarak kültür analizi (etnografik araştırma) yaklaşımını tercih etmiştir. Nitel araştırma desenlerinden olan kültür analizi araştırmalarında aynı birey ya da gruplarla birden fazla görüşme yapılması söz konusu olabilmektedir. İlk görüşmede ortaya çıkan veriler analiz edilerek yorumlanıp araştırma sürecinde zenginleştirilmekte ve ek görüşmelerle de bulguların desteklenmesi sağlanmaktadır. Araştırılan birey ve gruba dair gözlem ve görüşmelerle kültürü anlama aşamasına geçilmekte ve ortaya çıkan bu anlamların teyit ettirilmesi ile de önem kazanmaktadır (Yıldırım & Şimşek, 2016: 69).

Nitel araştırma yöntemine göre araştırmamızda çıkan verilerin analiz edilerek yorumlanmasında tercih ettiğimiz betimsel analiz yöntemi ilk olarak Amerikan sosyologlar Anselm Strauss ve Juliet Corbin bir

bilimsel araştırma yöntemi olarak nitel verilerin değerlendirilme sürecinde ele almışlardır. Betimsel analizde dört aşamadan oluşan bir yaklaşım kendisini göstermektedir. Birinci aşamada betimsel bir analiz için kavramsal bir çerçevenin oluşturulması sağlanır. İkinci aşamada tematik çerçevenin belirginleştirilmesi için yararlanacak kaynakların veri olarak dâhil edilmesi beklenir. Üçüncü aşamada verilerin tanımlanmasında doğrudan alıntılarının yer aldığı kısımlar eklenmektedir. Dördüncü aşamada ise tanımlanan bulguların açıklanması, ilişkilendirilmesi, neden-sonuç ilişkilerinin ortaya koyulması ve gerekli olduğu düşünülürse eğer farklı olgular arasında karşılaştırmaların yapılmasına yer verilerek yorumların daha nitelikli zemine oturması sağlanır (Yıldırım & Şimşek, 2016: 239-240).

Sosyal medya kullanımında Z kuşağı kullanıcıların mahremiyet alımlamasını belirlemeye yönelik sahada yapılan araştırmamıza dair veri toplama aracı olarak seçilen odak grup görüşmesinde katılımcıların sorulara verdikleri cevapların yoğunlaştığı temalar, betimsel yöntemin ışığında ilk olarak kategorileştirilerek tek tek katılımcıların verdiği cevaplardan alıntılarla açıklanmıştır. Katılımcıların verdiği cevapların neden-sonuç ilişkisinde daha önceki yapılan araştırmalar, benzeşen olgular ve genel ahlaki kabullerle olan ilişkisi betimlenerek aktarılmıştır. Yeni medya teknolojilerinin kullanıcıların alımlaması üzerine yapılan araştırmalarda genel olarak çıkan “Kullanımlar ve Doyumlar” gibi yaklaşımlarla araştırmamızdaki katılımcıların verdiği cevapların benzerlikleri ortaya konularak ileriye dönük öngörülere yer verilmiştir.

Araştırmamızın modeli genel tarama modeli üzerine şekillenen betimsel anlık durumu saptamaya yöneliktir. Genel tarama modellerinde çok sayıda değişkeni barındıran evrende, evrenin bütünü hakkında genel bir yargıya varmak amacı ile evrenin tümü ya da ondan alınacak bir grup örneklem üzerinden tarama düzenlemeleridir. Tekil tarama modeli olarak içerisinde yer aldığı bu tarama modelinde ilgilenen olay, birey, grup, konu, kurum vb. birime ait değişkenlerden bir parça alınarak ayrı ayrı betimlenmeye çalışılır (Karasar, 2016: 111).

Bu modele uygun şekilde sosyal medya araçlarının bağımsız değişken olduğu ve bu araçları kullanan Z kuşağı gençlerin mahremiyet algılamasının ise bağımlı bir değişken olarak birbirleri arasındaki ilişkinin boyutları betimlenerek araştırmamızda yer verilmektedir. Araştırma modeli için seçilen örneklemde yer alan bağımlı değişkenlerin sosyal medya ile kurduğu ilişkinin genel mahremiyet olgusuna yüklenen anlamlara dair günümüzde bir dönüşüm geçirip geçirmediği literatür taraması ile başta araştırmamızda sunulan kuramsal ve kavramsal çerçeveye ile ilişkilendirmektedir.

Z kuşağını oluşturan bireylerin oluşturduğu araştırma evreninin çalışmaya dâhil edilmesinin güçlükler ve sınırlılıklar oluşturmasından dolayı evrenin tipik tutum ve davranışlarını temsil edecek bir örnekleme yoluna gidilmiştir. Örneklem olarak İstanbul'da bir vakıf üniversitesi olan İstanbul Ayvansaray Üniversitesi öğrencilerinden bir grup katılımcı ile tipik durum örnekleme türünde bir çalışma gerçekleştirilmiştir. Örneklem sınırlılıklarını Z kuşağı yaş grubundan olması ve kendilerine ait sosyal medya hesaplarının olmasına dikkat edilmiştir.

Odak grup görüşmesi için, 2018 yılı Ocak ayı içerisinde İstanbul Ayvansaray Üniversitesi'nde altısı kadın diğer altısı da erkek toplam on iki kişiden oluşan öğrenci grubu ile katılımcı listesi hazırlanmıştır. Katılımcılardan kadın öğrenciler "K" harfi ile erkek öğrenciler ise "E" harfiyle çalışmada belirtilerek kodlamaya gidilmiştir. Katılımcılardan ilk olarak kadın katılımcılardan oluşan bir grup öğrenci ile yüz yüze yaklaşık iki saat süren bir odak grup görüşmesi üniversitenin dersliğinde yapılmıştır. Erkek katılımcılarla da aynı gün ve aynı mekânda yüz yüze yaklaşık iki saat süren bir odak grup görüşmesi gerçekleştirilmiştir.

Odak grup görüşmemizde moderatör, katılımcıların bu sorulara özgün ve tutarlı cevaplar vermesi dışında konunun daha detaylı ve çok boyutlu olarak ele alınması için görüşme esnasında katılımcılara sondaj sorular da sorulmuştur. Bu ek sorular genellikle mevcut sorulara katılımcıların verdiği cevapların örneklenerek açıklanmasına teşvik etmeye yönelik anlık olarak geliştirilmiş sorular olduğu söylenebilir. Böylece derinlemesine daha da zengin ve geniş boyutlu olarak verilerin çıkması sağlanmıştır. Ayrıca, odak grup görüşmesinde katılımcıların konu hakkında düşünceleri ve birbirleri ile olan etkileşimleri ses kayıt cihazı ve kağıda not alınarak kayıt altına alınmıştır. Görüşme sonrasında ise deşifre edilen ses kayıtları yazılı doküman haline dönüştürülmüştür. Böylece araştırmanın “Bulgular” kısmında verilerin analiz edilerek raporlanmasına geçilebilmiştir.

4. BULGULAR VE YORUM

Araştırmamızın bu kısmında katılımcılarla gerçekleşen odak grup görüşmesinde katılımcıların vermiş oldukları cevaplar üzerinden ulaşılan temalar alt başlıklarla kategorize edilerek yer verilmeye çalışılmıştır. Bu alt başlıklarda katılımcıların ifade ettikleri görüşlerin Z kuşağının sosyal medya kullanımında mahremiyet alımlamasına dair detayları ortaya çıkartmasıyla anlamlı çıkarımların yapılabilmesini mümkün kıldığı söylenebilir.

4.1. Sosyal Medyada Katılımcıların Özel Hayata Dair Paylaşımları Takip Etme Gerekçeleri

Odak grup görüşmemizde katılımcılara sorulan "Sosyal paylaşım ağlarını kullanırken takip ettiğiniz kişilerin paylaşımlarında özel hayatları hakkında bilgi sahibi olmak sizler için ne anlam ifade etmektedir? Açıklayabilir misiniz?" sorusuna verilen cevaplarda katılımcıların sosyal medyada diğer insanların özel hayatlarına dair paylaşımları takip etme gerekçeleri ilk olarak sorgulanmıştır. Takip etme gerekçelerinin nedenselliğini olumlu zeminde açıklamaya çalışan katılımcılar görüşmemizde ağırlık oluşturmuş olsa da aksine olumsuz açıdan da bu takip etme durumunu değerlendiren katılımcılara da görüşmemizde rastlanmıştır.

Odak grup görüşmemizde katılımcıların sosyal medyada takip ettiği kişilerin özel hayatları hakkında bilgi sahibi olmalarının kendileri için ne anlam ifade ettiği sorumuza binaen belli başlı cevaplara ulaşılmıştır. Bu cevaplardan bazılarında katılımcılar özellikle başkalarının özel hayatlarını sosyal medya ağlarında takip ederken kendilerinin kişisel gelişiminde rol model alacakları kişilerin paylaşımlarına öncelik verdiklerini söylemektedir. Katılımcılardan biri bunu;

"Genelde takip ettiğim kişiler bölümümle ya da hobilerimle alakalı hesaplar. Ve o işleri gerçekleştiren insanların özel hayatlarında ne yapıyorlar ya da yaşam tarzları ne soruları bende merak uyandırır. Ya da eğitim durumları, bu işe nasıl başladıkları, başlama konusundaki etkenleri, yakın çevrelerinin tepkileri, destekleri beni daha çok öğrenmeye ve o işi yapmak için beni motiveye sürükler. Örnek verecek olursak karikatür alanına karşı bir ilgim var. Gerek dergileri olsun gerek kitapları olsun çoğu mecradan takip etmeye çalışırım. Ve beğendiğim karikatüristleri sosyal medyadan takip etmek, yaptıkları paylaşımları görmek, bu konuma nasıl geldiklerini bilmek zamanında beni çok motive etmişti. Onlar gibi olabileceğime dair inancımı pekiştirmişti" (K4).

"Neden istiyorum eğer takip ettiğim kişi benim istediğim hayatı yaşıyorsa ya da yaşamak üzere ise nasıl yaptığını ve hangi yollarla yol aldığını bilgi sahibi olmak isterdim" (E1).

"Öncelikle paylaşılanları takip etme sebepim ya ilgi alanım ya da ilgimi çeken, hoşuma giden şeylerdir mutlaka. Ayrıca yapılan paylaşımlar ilham ve motivasyon konusunda da sosyal medya kullanıcılarını da olumlu yönde etkileyebilir. Farklı şeyler, farklı insanlar, farklı bakış açılarına sahip olmama yardımcı olabilir, yeni şeyler keşfedebilirim" (K2).

Bu görüşlerden anlaşılmaktadır ki, katılımcıların başkalarının hayatlarını takip etmenin kendilerinin kişisel gelişimlerine katkısı olacağı düşüncesi, başkaların özel hayatlarını takip etme nedenlerinde önemli bir etken olduğu görülmektedir.

Katılımcılar ulaşılmasını zor olarak düşündükleri ünlü kişilerle iletişim kurabilmenin bir tür aracı olarak sosyal medya hesaplarından bu kişileri takip etmektedirler. Bu kişilerin özel hayatlarını takip etme eyleminin kendilerinde bir tatmin şeklinde algılanmış olduğundan bu sayfaları takip etmeyi tercih ettiklerini söylemektedir.

"Tamamen bir insana kolay erişebilmenin yolu olması diyebilirim" (E6).

"Sosyal medya reel hayatta ulaşmamızın çok güç olduğu kişilerle yakından bağlantılı olmamızı sağlıyor bir nevi, bazen o hayatlara özeniyoruz, o hayatı yaşamak, o koşullara, belki de en önemlisi o popülariteye sahip olma duygusu bizi takip etmeye itiyor olabilir. O kişinin nerde olduğu, şu an ne yaptı veya nereye seyahat ettiği, hangi yemeği yediğini zaman farkı olmadan görebilmenin insanları tatmin ettiğini söyleyebilirim" (K1).

"Takip ettiğim kişilerin fotoğraflarını ve videolarını görmekten mutluluk duyuyorum. Özellikle sevdiğim bana ilham veren kişileri takip etmek onların ne yaptığını görmek nasıl zaman geçirdiğini görmekten mutluluk duyuyorum" (E2).

Katılımcılardan bazıları ise başka insanların hayatlarını takip etmede sadece insani olarak merak ögesinin kendilerini bu sosyal medya ağlarında başkaların hayatlarını izlemeye ittiği düşüncesindedirler.

"İnsan yaratılışından ötürü merak dürtüsüne sahiptir. Bu merak dürtüsü de zamanla çevresinde olanları görmediği için artmaktadır. Merak dürtüsü zamanla günümüzdeki "stalk" yani araştırmaya bırakmaktadır. Bu araştırmayla beraber bilmedikleri hayatlara özenirler. Yani aslında ben de dâhil sosyal ağlarda merak ettiği kişilerin hayatları, paylaşımlarıdır" (E4).

"Genel olarak baktığımızda ise sosyal medyada başkalarının özel hayatları hakkında bilgi edinmek isteyen biri olarak beni iten en önemli dürtünün 'merak' olduğunu düşünüyorum. İnsanlar kim kiminle ne yapmış, nereye gitmiş, ne paylaşmış gibi düşüncelerle, başkalarının hayatlarını sanki onların yanlarındaymış gibi takip edebiliyorum" (K5).

"Merak giderme konusudur. Hayata bakışları, duruşları ve zevk alarak yaptıkları işler hakkında bilgi sahibi olmak benim için yeni fikirler oluşturuyor. Yaptıkları yorumlar ile düşüncelerinin ne derece doğru olduğunu görürüm. Farklı kişilikler tanırım" (K6).

"Bir kişi bizim ilgimizi çekiyorsa, onun hayatını, nereye gittiğini, kimlerle görüştüğünü, ne tarz kıyafetler giydiğini, ortak düşüncelerimiz, ortak zevklerimiz olup olmadığını haliyle merak ediyoruz. O kişiyi takip etmek ise bizim merak duygumuzu gidermemizi sağlıyor diyebilirim. Merak duygusu takip ettiğimiz kişiye göre değişiklik gösterebilir, eğer erkek arkadaşımızı veya eşimizi takip ediyorsak bunun altında yatan sebep büyük olasılıkla güven duygusu veya kıskançlık olabilir" (K1) diyerek merak ögesinin de diğer kişilerin özel yaşamını izlemede farklı gerekçelerle olabileceğinin altını çizmektedir.

Katılımcıların merak dürtülerinin başkalarının özel hayatlarını takip etme eylemlerinde önemli bir neden olduğunu belirtmeleri dışında bazı katılımcılar da takip ettiği insanların sosyal medya ağlarında kendi özel hayatlarına dair paylaşımlarda bulunmasının rahatsız edici bir durum olduğunu düşünebilmektedir.

"Şahsen önemsemediğim ve işe yarayıcı bilgiler her zaman için ilgimi daha çok çekiyor. Fakat sosyal paylaşım ağlarını kullanırken takip ettiğim kişilerin paylaşımlarında özel hayatları hakkında bilgi sahibi olmak zaman zaman sıkıcı hale gelebiliyor. Birinin bebeğinin kırk farklı pozunu görmek eğlenceli değil. Bazı zamanlarda özel hayata ilişkin mahremiyetin olmaması ise rahatsızlık doğurabiliyor. Özel ve belki mahrem sayılabilecek detayların ısrarla gözümüze sokulmak istenmesinin anti sempatiklik yarattığını düşünüyorum" (K3) diyerek sosyal medyada takip ettiği kişilerin mahremiyet sınırlarını aşmasının bu kişileri daha itici bir konuma düşürdüğünü belirtmektedir.

Yine benzer bir düşünceye sahip başka bir diğer katılımcı ise takip ettiği kişilerin sosyal medya ağlarında özel hayatlarını izlemeye alırken bunun bir dozajının yani sınırının olması gerektiğini belirtmektedir. Çünkü bu paylaşımların daha çok kişinin kendi ideolojik düşüncesini, hayat görüşünü, ekonomik statüsünü vb. hakkında bir mesaj iletme, ilgi uyandırma kaygısıyla yapılmakta olduğunu söylemektedir.

"Özel hayat sosyal medya gibi mecralarda tamamen dozunda yer almalıdır. Takip ettiğim insanların özel hayatları doğrultusunda genellikle verilmek istenilen ince mesajlar olabiliyor, bunlar kişinin maddi durumu, ideolojisi ya da hobilerinden oluşmaktadır. Özel hayatlarından kareler paylaşmak tamamıyla ilgi toplamak amacıyla yapılan bir paylaşım"dır" (E3).

"Daha önce sosyal medya kullanmamdan ve kısa ancak kendim için yeterli olan izlenimimde edindiğim en net görüş: Paylaşımında bulunan kişiler bu paylaşımları yaparken -fotoğraf, yazı, video- kendilerini doğal halleriyle göstermek için değil, kendilerini olmak istedikleri gibi göstermektedir. Böyle düşünmemin sebebi gerçek dünyada tanıdığım veya bir şekilde kendisiyle bir duygu ve fikir alışverişi yaptığım insanların sosyal mecrada çok daha farklı bir şekilde görüldüğüdür. Açıkçası bu acınası bir durum" (E5) diyerek sosyal medya ağlarında kullanıcıların olduklarından farklı bir şekilde kendilerini sunarak sanal ortamda kendisiyle yabancılaşan bir kimliğin görüntüsüne sığınmakla memnun etme pratiklerinin acınası bir durum olduğunun altını çizerek eleştirel bir duruş göstermektedir.

4.2. Sosyal Medyada Katılımcıların Kendi Özel Hayatlarına Dair Paylaşımlarda Bulunmaya İten Sebepler

Odak grup görüşmemizde katılımcılara sorulan "Sosyal paylaşım ağlarında kendiniz, aileniz veya bir yakınınızla ilgili yazılı ve görsel paylaşımlarda bulunmanızın nedenleri hakkında bilgi verebilir misiniz?" sorusuna verilen cevaplarda katılımcıların sosyal medyada kendi özel hayatlarına dair paylaşımlarda

bulunmaya iten sebepler ikinci olarak sorgulanmıştır. Katılımcıların çoğu sosyal medyada kendi özel hayatlarına dair paylaşımlarda bulunmayı iten nedenleri olumlu zeminde açıklamıştır; ancak katılımcıların kendi özel hayatlarına dair paylaşımında bulunmalarını olumsuz olarak eleştirel açıdan bakan da katılımcılar yer almaktadır.

Odak grup görüşmemizde katılımcıların kendi özel hayatları ile ilgili sosyal medya ağlarında yazılı ve görsel paylaşımlarda bulunmaya iten sebepleri sorduğumuzda belli başlı cevapların olduğuna ulaşılmıştır. Bu cevaplardan bazılarında katılımcılar, kendi özel hayatı ile ilgili sosyal medya ağlarında paylaşımlarda bulunmaya iten nedenleri sıralarken en önemlisinin takipçilerinin kendisini fark etmesi, ilgilenmesini istemektedir. Bu istekleri takipçiler tarafından paylaşımlarının beğenilmesi ve güzel yorumlarda bulunması şeklinde gelişmektedir. Bu yapılan paylaşımlarla katılımcılar diğer kullanıcılarla etkileşime girerek mutlu olduklarını söylemektedir. Katılımcılardan biri bu durumu;

"Mutluluğumu paylaşıyorum. Ailem ve arkadaşlarım ile eğlenip bunun anısını paylaşmak özel hissettiriyor. Dış etkenlerden dolayı bazen izin istemek zor oluyor ama ailem ve sevdiğim için özel izin gerekli olmuyor. Başka şehirlerde yaşayan diğer aile fertlerim, akrabalarım ve arkadaşlarım bu paylaşımlarımı görüp mutlu anılarıma tanıklık edip haberdar oluyorlar" (K6).

"Günümüzdeki insanlar ilgi görmekten hoşlandıkları için, bu amaç doğrultusunda duygu değişimlerini takipçileriyle paylaşmayı tercih etmektedirler. Bende takipçilerimden gelen güzel yorumlar ve beğeniler nedeniyle bu tür paylaşımları tekrarlamakta ve artırmaktayım" (E4).

"Kendi fotoğrafımızı paylaşıyoruz ve ne kadar çok like (beğeni) alırsa o kadar çok beğenildiğimizi düşünüp mutlu oluyoruz" (K1).

"Özgün paylaşımlar yaparım, yazılı görsel paylaşım ilgi çekici olmalıdır ve bu takipçilerim olan kitleyle bağdaşmıyor ise o yazılı paylaşımın bir önemi kalmaz. İçinde bulunduğum özel yaşamımdan belirli kesitler atıp inandığım konseptte uygun ince mesajlar vererek takipçilere farklı algılar oluşturarak benimle ilgilenmesini sağlarım. Bu da beni mutlu ediyor" (E3).

"Ailem veya bir yakınım ile ilgili paylaşımlar genellikle sosyal medyanın gücünü kullanarak onları onare etmek ve değerli hissettirmek amacı taşıyor. Kendi düşüncelerimi veya hislerimi benim ve ilgi kişinin arkadaşlarının göreceği bir yerde paylaşmak bir nevi; düşüncelerimi paylaşacak cesarete sahibim ve buna herkesin şahit olmasını istiyorum' demek olduğunu düşünmekteyim" (K3) diyerek sosyal medyada paylaşımında bulunmanın kendilerinin bu hayatta var olduklarına dair bir delil şeklinde algılanmakta olduğu katılımcının görüşünden çıkarılmaktadır. Benzer şekilde bir diğer katılımcı da bu görüşü destekler durumdadır.

"Sosyal paylaşım ağlarında yapılan bu gibi paylaşımların çoğu kendini kanıtlama duygusundan kaynaklandığını düşünüyorum. Örnek vermek gerekirse; 'Ben mükemmelim', 'Benim ailem mükemmel', 'Biz çok mutluyuz', 'Biz seyahat etmeyi seviyoruz', 'Aileme değer veriyorum' ve benzeri düşünceler altında paylaşımlar yapılır, kendini ispat etme çabası ve beğenilme isteği gibi bir durum diyebilirim" (K1).

Yine özel günler diye anılandırılan mutlu günlerin sosyal medyada paylaşılmasını, katılımcılardan bazıları bir tür anın kaydedilmesi, hatıra kalması işlevine yaradığından dolayı önemsemektedir. Diğer takipçilerin bu anların paylaşımını görmesinin bu katılımcıları mutlu ettiğinden bahsetmektedirler.

"Özel günlerde mutlu günlerimizde paylaşım yapmak daha çok hoşuma gidiyor onların bir anı olarak profilimde kalması kişilerin görmesi beni daha çok sevindiriyor" (E2).

"Aile saadetine sadık kalınarak sadece toplu aile fotoğrafı paylaşımı çevreme ve arkadaşlarıma yapabilirim" (E3).

Özel günlerin sadece zorunlu durumlarda yazılı olarak sosyal medya ağlarında karşı tarafın kutlanabileceği şeklinde olması gerektiğini savunan, bunun dışında özel günlerde özellikle paylaşım yapmanın samimi olmayan gösteriş amaçlı olduğunu düşünen bazı katılımcılar da görüşlerini belirtmişlerdir.

"Sosyal paylaşım sitelerinde ailemle ya da bir yakınım ile ilgili çok nadir yazılı veya görsel paylaşımında bulunurum. Yazılı paylaşımlarım genelde o kişi uzaktaysa ve telefon numarası yoksa doğum gününü kutlamak veyahut önemli bir konuda fikrimi belirtmek amacıyla kullanıyorum. Onun dışında anneler günü tarzı sadece maneviyatı yüksek günlerde görsel ve yazılı paylaşımlarda bulunmak benim açımdan pek

samimi olmayan bir durum. Sonuçta sevgimi ve düşüncemi kimseye kanıtlamak gibi bir zorunluluğum yok. Gösteriş de sevmem" (K4).

"Sosyal medya, içeriğiyle ya da işleyişiyle bir şekilde toplumu kendine çekiyor. Bizlerin paylaşım yapmamızın, tanınmak, beğeni almak ya da bir gösteriş yapmak amaçlı kullandığımızı düşünüyorum. Benim ailemi veya kendimi öne sürerek paylaşım yapmam aslında kimseye bir katkı sağlamayacak ancak sosyal medya kullanıcılarının her geçen gün artmasının sürü psikolojisi üzerinden ilerlediğini düşünüyorum. Takipçi bir kitleye sahip olmamız, 'herkes kullanıyor madem, ben niye kullanmıyorum' anlayışını beraberinde götürüyor" (K2) diyerek açıklarken bunun bir sürü psikolojisi olarak anlamlandırıldığını ve hayatına herhangi bir katkısının olmadığı eleştirisine de yer vermektedir.

Ayrıca diğer kullanıcılarla paylaşılan kişisel görsel ve yazılı bildirimlerde dikkatli olunması gerektiğini bunun başka tanınmayan kişiler tarafından kötü amaçlı kullanılabileceğinden dem vuran katılımcılarından bir kişi şu şekilde görüşlerini belirtmektedir;

"Ben eskiden Facebook üzerinden sadece paylaşım yapıyordum. Facebook biraz samimi bir ortam yarattığını düşünerek paylaşıyordum. Fakat zaman geçtikçe Facebook samimi bir ortam yerine iş grupları ve fan kulüplerin olduğu bir yere dönünce paylaşımımı temelli kestim. Bunun en büyük nedenini samimi ortamın kaybolmaması sadece değil tabi ki en büyük nedeni bilgi güvenliğini sağlamak istememdi. O yüzden daha dikkatli paylaşımlar yapardım. Mesela ben kendim hariç fazla aile ve yakınım ile ilgili paylaşım yapmaktan uzak duruyorum. Eğer çok paylaşmak istediğim zaman dikkat ederek ve düşünerek paylaşım yapmaya gayret ediyorum" (E1).

Günümüzde modern hayatın en önemli sorunu olan yalnızlığın giderilmesinde sosyal medya ağlarının kişilere alternatif çözüm önerileri sunduğu ve bunun onları rahatlattığı devamlı bir şekilde dile getirmektedir. Bu düşüncelerin ışığında katılımcılardan birisi de benzer şekilde yalnızlıkların giderilmesinde fikirlerini rahatlıkla ifade edebilecekleri bir ortam olarak sosyal medya ağlarında paylaşımında bulunduğunu belirtmektedir.

"İnsan yalnız olmayı sevmeyen ve konuşma ihtiyacını gidermek isteyen bir varlık. Özellikle çevreniz sizi anlamayan insanlarla dolu ise veya kimseye anlatamadığınız şeyleri anlatma ihtiyacına sahipseniz sosyal medya bunun için biçilmiş kaftandır. En nihayetinde ben kendimi nasıl anlatmak istiyorsam veya düşüncelerimi hangi yolla hangi dilde nasıl ifade etmek istiyorsam o şekilde yapabilirim" (K3) diyerek sosyal medya ağlarında paylaşımında bulunmayı bir tür rahatlatma ve yalnızlığın giderilmesi olarak görürken, bir diğer katılımcı ise bu durumun özellikle aileleri ile birlikte çekilen fotoğrafın paylaşılmasını depresyon ve yalnızlık durumunun göstergesi olarak görmektedir.

"Bunu net olarak söyleyebilirim aile, aile yakını ile birlikte fotoğraf paylaşmak tamamen yalnızlığın ve depresyonun göstergesidir. Bu yorumum tamamen izlenimlerime dayalıdır" (E6).

4.3. Sosyal Medyada Katılımcıların Kimlik Bilgilerinin Paylaşılmasına Dair Temel Fikirleri ve Aldıkları Önlemler

Odak grup görüşmemizde katılımcılara sorulan "Sosyal paylaşım ağlarında kimliğiniz hakkında bilgiler paylaşmak sizler için herhangi bir güvenlik riski oluşturduğunu düşünüyor musunuz? Eğer düşünüyorsanız kimliğinizin gizliliğine dair ne gibi önlemler almaktasınız?" sorusuna verilen cevaplarda katılımcıların sosyal medyada kendi kimlik bilgilerinin paylaşılmasına dair düşünceleri ve aldıkları önlemlerin ne olduğu üçüncü olarak sorgulanmıştır. Katılımcıların çoğunun sosyal medya hesaplarındaki güvenlik ayarlarını bildiği ve bu hesapların kendisine sunduğu güvenlik ayarları ve sınırlı tedbirlerle paylaşımında bulunmayı tercih ettiğine ulaşılmıştır. Fakat bunun dışında sosyal medya hesaplarının kendisinin güvenlik riskleri barındırdığını düşünen kaygılı katılımcılar da mevcuttur.

Odak grup görüşmemizde katılımcıların sosyal paylaşım ağlarında kendi kimlik bilgileri hakkında paylaşımlarda bulunmaların kendilerinde herhangi bir güvenlik riski oluşturup oluşturmadığı ilk olarak sorulmuş; eğer katılımcılar güvenlikleri için risk olarak düşünüyorlarsa ne gibi önlemler aldıkları peşi sıra ek soru olarak katılımcılara sorulmuştur. Katılımcıların verdiği belli başlı cevaplar üzerinden bu ağlarda kimlik bilgilerini paylaşmalarının ve güvenlik risklerine karşı aldıkları önlemler üzerinden mahremiyet alımlarının boyutlarına dair verilere ulaşılmıştır. Görüştüğümüz katılımcıların hemen hepsi sosyal medya ağlarını kullanırken kendi kimlik bilgilerinin paylaşılmasına dair belli başlı kaygılara sahip olduklarını ve bu ağların güvenlik risklerini barındırdıklarını düşünmektedirler.

"Gerçek hayatta evimize nasıl hırsız giriyorsa sosyal medya da siber hırsızlardan korunmak için sosyal medyadaki gizliliğimize dikkat etmek ve bunun için önlemler almamız gerektiğini düşünüyorum. Kişisel hesaplarımızda mesajlarımızdan tutun kimsenin görmesini istemeyeceğimiz gizli albümlerimiz olabilir ve bu bilgilerimiz başka kötü niyetli kişilerin eline geçmesi halinde bize ciddi manada bir zarar verebilir. Bunlardan korunmak için bazı önlemler almamız gerektiğini düşünüyorum" (K1).

"Sosyal paylaşım ağlarında kimliğim hakkında bilgileri paylaşmak benim için en büyük güvenlik riski olarak görüyorum. Çünkü bir kimlikle neler yapılmaz ki mesela kimlik bilgilerim ile araç, ev satın alabilirler. Sahte kimlik yapabilirler. Tehdit etme şansları olabilir" (E1).

"Gizlilik en önemli husustur, kötü niyetli birisi benim fotoğraflarım ve sosyal medyada bulunan gönderiler, yer bildirimleri vb. unsurlardan yararlanarak farklı isim ile suç teşkil eden faaliyetler düzenleyebilir" (E3).

"Risk olarak görüyorum. Sosyal medyadaki gizlilik ayarlarını gözden geçirilmeli, paylaşımlarımızın ulaşacağı kitleyi seçmek herkese açmamak dikkat edilmesi gerekenlerdendir" (E4).

"Çoğu bilgimi paylaşmamaya dikkat ediyorum. Paylaştığım bilgiler ise çok gizli, önemli olmayan tarzda bilgiler. Doğum günüm, adım soyadım vs." (K4).

"Sosyal paylaşım ağlarında kimliğim hakkında bilgiler paylaşmanın kesinlikle güvenlik riski oluşturduğunu düşünüyorum. İnternet üzerinden yapılan herhangi bir eylemin tespit edilebilir olması ve girilen bir bilgiye ulaşımın yollarının olması bu düşüncemi sağlamlaştırıyor" (K3).

"Ne yazık ki, kimliğimize dair bilgiler paylaştıkça güvenliğimizi tehdit altına almış oluyoruz. Kimlik bilgilerimizi kötüye kullanmak isteyenler bir yana, bu tür güvenlik sorunlarıyla yüzleşmek ayrı mesele haline geliyor" (K2).

"Kimliğimiz hakkında bilgiler paylaşmanın bir güvenlik riski oluşturduğunu düşünüyorum. Bu tarz hesaplara güvenmiyorum ve kişileri mağdur edebileceğini düşünüyorum. Bilgilerimizi uygulama yöneticileriyle paylaşmak bana pek sağlıklı gelmiyor ama günümüz internet çağı sosyal medya devri olduğu için birçok hesap açılmakta" (E2) diyerek sosyal medya ağlarında kişilerin kimliğine dair güvenlik risklerine değinen katılımcımız, bu kişisel hesapların uygulama yöneticileri tarafından kontrol edilmesine dair endişelerini dile getirmektedir. Ayrıca bu güvenlik risklerinin her zaman olduğunu ve herhangi bir güvenlik tedbirinin hiçbir şeye yaramayacağını düşünen bir başka katılımcımız; kimlik gizliliği konularının bu ağlarda asla gerçekleşmeyeceğini, bunu bu ağlarda sağlanabileceğini düşünmenin anlamsız olduğunu belirtmektedir.

"Güvenlik riski yüzde 100'dür. Sosyal paylaşım vb. ortamlarda kimlik gizliliği sağlanamaz. Sağlanabilir diyen birisi varsa sanal dünyanın arka perdesini hiç görmemiştir ve önlem almamaz" (E6).

Ayrıca bu sosyal medya hesaplarının dışında toplumsal yaşamda eğer bu sosyal medya ağlarını kişinin kullanmadığı çevresindekiler tarafından biliniyorsa kilerin dışlanabileceği, aşağılanabileceği gerçeğini de belirtmektedir. Kullanıcıların kendi çevresindeki kişilerin bu ağları kullanmama tercihlerine saygı duyması gerektiğini, bu kişilerin baskı altına alınmaması gerektiğini de söylemektedir.

"Ama bu sanki zorunlu hale geldi hesapları olmayan kişilerle alay edilmekte hor görülme sanki telefon ya da bilgisayar kullanmasını bilmediği görüşü ortak olmakta. İnsanların bu konuda özgür olduğunu dileyenin kullanabileceği istemeyenin kullanmayacağını düşünüyorum" (E2).

Katılımcılar sosyal medya ağlarını kullanırken güvenlik risklerine karşı bazı önlemler alarak kendilerini korumaya çalıştıklarını dile getirmektedirler. Bunu yaparken de bu ağların kullanıcılara bazı güvenlik tercihleri sunduğunu belirten kullanıcılar, bunun güvenlik için önemli olduğunu kanısladıkları.

"Kimliğimin gizliliğine dair önlemler almaktayım. Önemli bilgilerimi sadece benim görebileceğim şekilde ayarlıyorum. Şifremi oldukça güçlü olacak şekilde seçiyorum. Bazı çok önemli gördüğüm bilgilerimi asla ilgilendiğim sosyal paylaşım ağına girmiyorum" (K3).

"Sosyal medyada kullandığım bütün hesaplarda gizlilik düzenlemelerini yaparım. Bu benim için güvende hissetme ve rahatlatıcı bir durumdur. İzin vermediğim için hiç kimse benim paylaşımlarımdan yararlanamaz. Bunu yapmak özgürlüğümü kısıtlıyor olsa da dış etkenlerden korunup kişisel bilgilerimin güvende olması daha sağlıklı" (K6).

"Hesaplarımda bulunan güvenlik önlemleri, bulunan ilgili sosyal platformun güvenlik ayarlarını kişiselleştirip tamamıyla kendime göre düzenlemektir. Takipçileri ise onay yolu ile tanıdığım ya da tanımadığım insanları rahatlıkla ayırabilmem güvenlikle ilgili kafamdaki soru işaretlerini ortadan kaldıracaktır" (E3).

"Önlem olarak ise bu mecralarda telefon numarası, adres gibi mahrem bilgileri paylaşmıyorum. Ki zaten paylaşımların kimlerin görebileceği seçeneği de mevcut. Ama tabii ki de bunlar sadece diğer kullanıcılardan gizlemek için" (E5).

"Kimliğimin güvenliği olarak herkese açık, herkese kapalı, sadece arkadaşlar vb. gibi paylaşım profilimi gizleme seçeneklerinden herkese kapalı olan seçeneğini seçerim yani sadece benim görebildiğim bir seçeneği tercih ediyorum. Bilgi güvenliğimiz önemli tabii ama sosyal paylaşım ağlarında bizim ve diğer kullanıcıların datası ağ yöneticilerinde var. Ve bu datayı (veriyi) topladıkları an bir süzgeçten geçirerek markalara ve mağaza satabiliyorlar. O yüzden çok özel bilgilerimi iki sene önce sildim sadece kendim ile ilgili bilgilerin güvenliğinden emin olarak profilimde ve paylaşımlarım var" (E1).

"Neredeyse bütün sosyal medya hesaplarında bulunan aktivasyon kodu yani doğrulama kodlarını kendi mail adresimize yönlendirmek hesabımız çalındığında geri almamıza yardım olacaktır, şifrelerimizi oluştururken birbirini tamamlayan ardışık rakamlardan-doğum tarihleri gibi kolay bulunabilecek şifrelerden uzak durulmalıyız, sık sık şifremizi güncellemeli ve sosyal medya hesabımıza telefonumuzu tanımlayıp doğrulama kodu ile giriş imkânını kullanmalıyız, profilimizi gizli hesap olarak ayarlamalı bizi takip edecek kişilere kendimiz onay vermeliyiz. Böylelikle olumsuz durumlarla karşılaşmaktan kendimizi koruyabiliriz" (K1).

"Sosyal ağlarda paylaştığımız durumlarla birlikte atılan lokasyon bilgilerimiz hırsızlara davet niteliğindedir. Paylaştığımız fotoğraf ve videoları incelememiz gerekir. Ortaya çıkan hassas verilerin olup olmadığını emin olmamız gerekir. Bunlar; Araba plakası, pasaport numarası, kimlik numarasının gözükmemesi bizlere hasar verebilir. Hassas bilgilerimizi mesaj veya e-posta ile göndermemeliyiz. Öncelikle sosyal medya da ve anlık mesajlaşma platformlarında kredi kartı bilgileri ve kredi kartı fotoğrafları yakınınız olsa dahi paylaşmamak gerekir çünkü bu fotoğraf ve bilgiler başkasının eline geçebilir" (E4).

"Sosyal medyada yer alan ve genelde birçok kimlik bilgisini vermeniz gereken üçüncü parti uygulamalardan uzak duruyorum. Twitter, Instagram ve Facebook'ta yer alan üçüncü parti uygulamalarında da asla bilgi paylaşmıyorum. Sosyal medyada hesaplarımda bilgilerimi korumak için aldığım önlemlerden birisi de hesaplarımda için kolay tahmin edilemeyecek şifreler oluşturmaktır. Belli aralıklarla da hesaplarımdaki şifreleri değiştirmeye gayret ediyorum" (K5).

5. SONUÇ

Günümüzde internet ve bilişim teknolojilerin hızla değiştiği dünyamızda insanlar, McLuhan'ın da işaret ettiği gibi teknolojik gelişmelerle birlikte mevcut geleneksel yaşam tarzlarını değiştirerek özel hayatları da dahil olmak bütün hayatlarını teknolojinin gözetimi altında şekillendirmeye çalışmaktadır. Bu teknoloji ile iç içe yaşam formlarının insanların ahlaki pratiklerinde değiştirdiği en önemli sorun, insanların kamusal ve özel yaşam diye adlandırdıkları hayatlarının iki ayrı alanın arasındaki sınırları gönüllü olarak kaldırmayı tercih etmeleridir. Ayrıca insanlar, özel yaşam alanının gizliliği konusunda belli başlıca ahlaki tutum ve davranış kalıplarını değiştirerek, başta kullanıcı olarak sosyal medya ağları gibi sanal ortamlarda özel hayatlarını, kimlik bilgilerini yabancı kişilerle paylaşmakta herhangi bir beis görmeme durumuna evrilmektedir. Bu yeni süreçte kullanıcılar sosyal medya ağlarında yöneticilerin ve diğer kullanıcıların ürettiği mesajlarıyla etkileşime girmekte, kendisi dahi mesajı üreten bir enformasyon aracı olarak bu ağlarda yer almaktan memnuniyet duyabilmektedir. Bu sosyal medya ağlarında takip etme ve paylaşımında bulunma da kullanıcıların gönüllü rıza gösterme durumunun nedenleri üzerine yapılan diğer çalışmalarda da çıkan gerekçeler de kişilerin yalnızlığını gidermede, boş zamanlarını değerlendirmede, eğlenme ve zevk alma ihtiyaçlarını gidermede, hızlı bilgiye ulaşma ihtiyaçlarını karşılamada yaşamları için önemli bir alan haline geldiği bilinmektedir.

Odak grup görüşmemizde katılımcıların sosyal medyada takip ettiği kişilerin özel hayatları hakkında bilgi sahibi olmalarının kendilerinde yarattığı hissin ne olduğu ile ilgili sorulara verilen cevapları genel olarak analiz ettiğimizde belli başlı bulgulara ulaşmak mümkündür. Katılımcıların öncelikle takip ettiği kişilerin özel hayatlarına dair paylaşımlarından parçalar alarak kendi hayatlarına adapte etme anlamında bir yaklaşıma girdiklerine ulaşılmaktadır. Kişisel gelişimlerine rol model olacağını düşündüğü kişileri yakinen

takip etmenin bir yolunu bu sosyal medya ağları olduğunu düşünmelerinin perde arkasında katılımcıların elde edilen bilgiyle hazza ve mutluluğa ulaştıklarını söylemeleri mahremiyet alımlamasında bir başka boyuta dikkat çekmesi bakımından önemlidir. Bu boyutun anlamlandırmasında "Kullanımlar ve Haz Alma Kuramı" bağlamında değerlendirilmesini mümkün kılmaktadır. Kullanımlar ve haz alma kuramı bağlamında sosyal medya kullanımında kullanıcıların alımlama biçimlerinin değerlendirildiği diğer araştırmalarda olduğu gibi bireylerin eğlenme, bilgilenme ve toplumsal etkileşim benzeri çeşitli ihtiyaçlarını karşılamak için bu gibi internet tabanlı iletişim ortamlarını kullandıkları verilerle desteklenmiştir (Chung ve Austria, 2010: 582).

Katılımcılar başkalarının özel hayatlarını sosyal medyada takip ederken merak ögesinin önemli bir insani güdü olarak kendilerini bu mecraya sokmaya teşvik ettiğini ve bu yaşanan sürecin kendilerince ahlaken normal bir eylem olduğunu düşünmektedirler. Fakat bu görüşlerin tam da aksine sosyal medyada diğer insanların paylaşımlarını takip etmenin bir dozajının yani bir sınırının olması gerektiğini düşünen katılımcıların ileri sürdükleri görüşler de mevcuttur. Katılımcılar, takip ettikleri kişilerin özel hayatlarının hakkında paylaşımda bulunurken belli bir ideolojiyi, bir yaşam tarzını, ekonomik gücü veya statüsünü vurgulamak için bu paylaşımları yaptığını da belirtmişlerdir. Bu çıkan bulguların ışığında katılımcılar başkalarının özel yaşamlarını izlemede herhangi bir beis görmedikleri, kullanıcının kendisinin sosyal medyada paylaşılan her bildirimini onaylayıp onaylamayacağı konusunda kendi mahremiyet sınırlarını belirleme gücüne sahip olduğu bilincindedir.

Katılımcıların odak grup görüşmemizde sosyal medya ağlarında kendileri, aileleri veya yakınları ile ilgili yazılı veya görsel paylaşımında bulunmaya iten nedenleri bu vermiş oldukları cevaplar ışığında genel olarak analiz ederek yorumlamaya çalışmamızda ilk olarak katılımcıların sosyal bir varlık olarak diğer insanlar tarafından ilgilenilmek, beğenilmek gibi manevi ihtiyaçlarını bu ağlardan karşılamaya çalıştığına ulaştığımızdır. Bu ağların katılımcıların gözünde hayatlarının önemli düşündüğü anlarının biriktirilebileceği, kayıt altına alınabileceği bir hatıra albümü gibi işleve hizmet ettiği için paylaşım için tercih edilmektedir. Bu kişilerin özel paylaşımları diğer takipçiler tarafından onaylandığı sürece bir anlama kavuştuğu düşünceleri de yine sanal ortamda yaratılan mutlulukların çekici yönüne katılımcıların aldandığını göstermektedir. Katılımcıları mutlu eden bu anıların bu ağlarda paylaşılmasının sakıncalı tarafı, bireylerin toplumda kendi ontolojik varlığına dair rüşt ispatlama aracı olarak sanal bir ortamı hayatının merkezine alabilmesindedir. Ayrıca gerçek yaşamdaki yalnızlıkların giderilmesi ve sosyal hayatta kişisel görüşlerini açıklamada yaşanan çekincelerin sonlandırılmasında, hafifletici ilaç şeklinde katılımcıların bu ağlarda var olmayı talep ettiğine ve paylaşımlarda bulunduğu ulaşılmıştır. Özel yaşamların mahremiyetine dair sınırların bu tür gerekçelerle aşındırılarak kendilerini mutlu edebileceği düşüncesi, aslında günümüzde sıkça vurgulanan modern insanın değerli yalnızlığını pekiştirmek için bu ağları kullanmakta olduğu gerçeğine kapı aralamaktadır.

Katılımcıların odak grup görüşmemizde sosyal medya ağlarında kendi kimliklerine dair paylaşımında bulunmaların güvenlik riski algısı oluşturup oluşturmadığına dair sorumuza verilen bu verilen cevapların ışığında çıkan bulgular analiz edilip yorumlandığında; öncelikli olarak bu ağlara dair güvenlik endişelerin katılımcılar tarafından sahiplenildiğini göstermektedir. Görüşmemizde bu sorumuza istinaden güvenlik önlemleri olarak neleri almış olduklarını kendilerine sorduğumuzda sosyal medya ağlarında özel hayatları ve kimliklerinin gizliliğine dair gelişebilecek güvenlik risklerine karşı önleyici tedbirlere başvurduklarını belirtmektedirler. Katılımcıların bu tutumu onların mahremiyet duyguları ile güvenlik kavramına yükledikleri anlam arasında sıkı bir ilişkinin var olduğunu söylemek mümkündür. Yine katılımcıların özel yaşamlarının mahremiyetine dair önleyici tedbirler olarak sundukları görüşlerin günümüzde güncelliğini hala koruyan siber güvenliğe dair sosyal medya kullanıcıların alması gereken güvenlik ölçütleri ile benzerlik taşıyor olması da kullanıcıların bu konuda bilgili ve duyarlı olduklarını göstermesi bakımından önem arz etmektedir. Ancak geliştirdikleri güvenlik ölçütlerinin sınırlı ve geçici bir önlem olarak günümüzde yer aldığı gerçeğini değiştirmemektedir. Ta ki kişisel bilgilerin bu ağlara üyelikte üçüncü kişilerle paylaşılması zorunluluğu güvenlik risklerine karşı alınan önlemlere gölge düşürmektedir.

Yaptığımız araştırmada veri toplama yöntemi olarak kullandığımız odak grup görüşmesinden çıkan bulgularda da bu gerekçelere paralel olarak bu ağları katılımcıların kullanmayı tercih ettiğine ulaşılmıştır. Bu görüşmeye katılan kullanıcıların sosyal medya ağlarından mahremiyet alımlamasına dair genel ahlaki kaideler açısından değişen değer yargılarına değinmemiz gerektiğinde ise görüşmelerimizden çıkan en önemli detaylardan biri kullanıcıların bu ağlarda başkalarının hayatlarını yakından takip etmede tatmin olma ve haz alma dürtüsünün tutumlarını şekillendirmekte olduğuna yine ulaşılmıştır. Bu hususta

başkalarının özel hayatlarının gizliliği, mahremiyeti gibi önemli ahlaki davranış kalıplarının bu katılımcılar gözünde çok da değerli olmadığı bulgusunda ise; bu ağların yapısında kullanıcıların diğer kişileri röntgenleme durumunu meşrulaştıran fonksiyonları taşıyor olmasının katkısı da yadsınamaz bir gerçek olarak durmaktadır.

Katılımcılarla yapılan görüşmemizde sosyal medya ağlarına dair katılımcıların tutum ve davranışlara dair elde edilen bulgulardan yola çıkarak günümüz Z kuşağı gençlerin mahremiyet algılarında bir aşınmanın bir çözülmenin gelecekte yaşanabileceği endişesini kuvvetlendirmektedir. Bu endişeyi kuvvetlendiren önemli detaylarda ise özellikle katılımcıların özel hayatlarını diğer kişilere sergilemekten, hayatlarının her detayını an be an yine diğer kişilere paylaşmaktan ve kendileri için en özel günlerini dahi açıkça ifşa etmekten zevk alması denilebilir. Katılımcıların gözünden bu Z kuşağı kullanıcıların özel dünyasında çevresindeki kişilerce beğenilmenin, takdir görünmenin mutluluğa dönüşmesindeki formülde en önemli kıstasın özel hayatlarının bu ağlarda teşhir edilmiş olması ile gerçekleşmesi araştırmamızı amacı için düşündürücü bir detaya ulaştırmaktadır. Bu da devamlı bir şekilde gözetlenen bu bireylerin hayatında mahrem arz eden her bilginin bu ağlar vasıtasıyla kamusallaşmasını beraberinde getirmektedir. Sosyal medya ağları yöneticileri ve diğer kullanıcı hesaplarının bu özel bilgileri bir meta gibi işleyerek farklı enformasyonlara dönüştürerek tekrar bu ağlara servis edebilme riskine de gebe bıraktığı gözlerden kaçmamalıdır. Her ne kadar görüşmelerimizde katılımcıların bu gibi güvenlik riskleri konusunda endişe taşıdığını dair bulgulara ulaşılmış olsak da özel hayatları ve kimliklerine dair bilgileri gizlemede sosyal medya ağları yöneticilerinin kendilerine sunduğu standart bazı gizlilik uygulamaları ile yetinmekte oldukları düşündürücü bir diğer araştırmamızdaki önemli detaydır. Katılımcılar bu ağlarda çıkabilecek güvenlik risklerine karşı ürettiği çözüm önerileri hususunda palyatif yani günü kurtarmaya dönük, geçici kontrol prosedürlerini takip etmekte, kendi özel güvenlik yöntemlerini üretmekte pasif kalmaktadır.

Katılımcıların mahremiyet olgusuna yükledikleri anlamın sosyal medya ağlarında kullanıcı olarak tutum ve davranışlarına yansımalarını araştırdığımız çalışmamızda bu sanal ortamlarda Z kuşağı kullanıcıların bakış açılarına dair detaylara ulaştığımız sonuçları özetlemek gerekirse; Z kuşağı gençlerin kendi ontolojik varlıklarına dair hayatlarını anlamlandırma, sorgulama ve şekil verme pratiklerini gerçek dünyadan yalıtılmış bu sanal evrende her türlü mahremini paylaşarak tecrübe etmekten mutluluk duymakta olduğuna ve mahremiyetlerine dair risklere karşı güvenlik yaklaşımlarında sınırlı bir bilinç düzeyinde olduklarına dair gerçeklikten bahsedilebilir. Sosyal medya ağlarında kişisel zevk alma ve tatmin olma duyguları ile ağırlıklı olarak hareket eden Z kuşağı gençlerin, güvenli olmadığını düşündükleri bu ortamlarda herhangi bireysel bir ahlaki duruş geliştiremediklerine ulaşılmıştır.

KAYNAKÇA

Arendt, H. (2012). İnsanlık Durumu (Çev.: Bahadır Sina Şener), İletişim Yayınları, İstanbul.

Avrupa Konseyi. (1953). Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, <http://www.danistay.gov.tr/upload/avrupainshaklarisozlesmesi.pdf> (02.12.2020)

Balleys, C. & Coll, S. (2016). Being Publicly Intimate: Teenagers Managing Online Privacy, Media, Culture & Society, 0163443716679033.

Chignell, M.; Gwizdka, J., & Quan-Haase, A. (2003). "The Privacy Attitude Questionnaire (PAQ) and Internet Use", AoIR 2003 Annual Conference, 16-19, Toronto, Canada.

Chung, C. & Austria, K. (2010). "Social Media Gartification And Attide Toward Social Media Marketing Messafes: A Study Of The Effect Of Social Media Marketing Messages On Online Shopping Value", Proceedings of the Northeast Business and Economics Association, 581-586.

Çatak, A. (2015). "Mahremiyet Kavramının Farklı Anlam Alanları veya "Fıkh-ı Bâtin"da Mahremiyet Algısı", Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 8(8): 93-111.

Çaycı, B. ve Karagülle, A. Elif. (2014). "X Kuşağından Z Kuşağına Değişen Mahremiyet Algısı", Uluslararası Trendler ve Sorunlar İletişim ve Medya Konferansı Bildirileri, 190-196.

Göle, N. (2001). Modern Mahrem, Metis Yayınları, İstanbul.

Habermas, J. (2002). Kamusalın Yapısal Dönüşümü (Çev.: Tanıl Bora & Mithat Sancar), İletişim Yayınları, İstanbul.

- Havas People. (2014). Marketing To Generation Z. <http://www.havaspeople.com/downloads/MarketingtoGenZWhitePaper.pdf> , (02.12.2020)
- Karasar, N. (2016). Bilimsel Araştırma Yöntemi: Kavramlar, İlkeler, Teknikler, Nobel Yayınları, Ankara.
- Kırık, A. M. (2013). “Yeni Medya Çağı Çerçevesinde Türkiye’de Televizyondan İnternete Dönüşüm ve Sosyal Paylaşım Ağlarında Gençlerin Konumu”, Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Lanier, K. (2017) “5 Things HR Professionals Need to Know About Generation Z”, Strategic HR Review, 16(6): 288-290.
- Laudon, K.C., & Laudon, J.P. (2011). Yönetim Bilişim Sistemleri - Dijital İşletmeyi Yönetme (Çev.: Uğur Yozgat), Nobel Yayınları, Ankara.
- Marwick, A. E., & Boyd, D. (2014). “Networked Privacy: How Teenagers Negotiate Context In Social Media”, New Media & Society, 16(7): 1051-1067.
- Mcluhan, M. (2001). Global Köy, Scala Yayıncılık, İstanbul.
- Özbalkan, N. (1999). Büyük İngilizce–Türkçe Genel Sözlük, Alfa Basın Yayım Dağıtım, İstanbul.
- Pozzulo, J.D.; Dempsey, J. & Pettalia, J. (2013). “The Z Generation: Examining Perpetrator Descriptions and Lineup Identification Procedures”, Journal of Police and Criminal Psychology, 28(1): 63-74.
- Sayar, K. (2013). Özgürlüğün Baş Dönmesi, Timaş Yayınları, İstanbul.
- Tarhan, N. (2009). “Cinsellik ve Toplumsal Hayat”, IV. Din Şûrası Tebliğ ve Müzakereleri, 12-16 Ekim 2009, 542-543, Ankara.
- Tisseron, S. (2001). L’intimité Surexposée, Hachette Littérature, Paris.
- Turan, Y. (2015). İletişim Araçlarının Mahremiyet Algılarını Şekillendirmedeki Rolü. Din, Gelenek ve Ahlak Bağlamında Mahremiyet Algıları Sempozyumu, Cilt: 2. 11-33.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi (1982). Türkiye Cumhuriyeti Anayasası. https://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa_2017.pdf (02.12.2020).
- UNESCO Birleşmiş Milletler Genel Kurulu. (1948). İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, <http://www.danistay.gov.tr/upload/insanhaklarievrenselbeyannamesi.pdf> (02.12.2020)
- "Sanal Âlem, Fayda mı? Zarar mı?". <http://arsiv.salom.com.tr/news/print/20595-SANAL-ALEM-Fayda--mi-Zarar-mi.aspx> (02.12.2020).
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2016). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri, Seçkin Yayıncılık, İstanbul.
- Yılmaz, A. (2012). “Sosyal Medya Kullanımında Güncel Tartışmalar: Üniversite Öğrencileri Örneğinde Mahremiyet Kamusal Alan İlişkisi”, Global Media Journal, 3(5): 246-264.
- "Z Kuşağı, gençlerin dinamiklerini değiştirmeye geliyor". <http://www.milliyet.com.tr/z-kusagi--genclerinin-dinamiklerini-pembnar-detay-cocuk-1864431/> (02.12.2020)